

Negatieve en positieve relatie met ouders als predictoren van slachtofferschap van pesten
thuis en op school

Premaster thesis

Universiteit Utrecht

Faculteit Sociale Wetenschappen

Bachelor opleiding Pedagogische Wetenschappen

Premasterprogramma Orthopedagogiek

Willemieke Riphagen, 6276571

Maaïke van de Bovenkamp, 6282598

Thesisproject 14

Begeleider: Dr. M.M. Vermande

2e Beoordelaar: Dr. A. de Wilde

Datum: 22-06-2018

Aantal woorden: 5697

Abstract

Classrooms and schoolyards are most likely the places where bullying occurs. Sibling bullying has been vastly overlooked but is also very common. In comparison to the study of peer aggression, sibling aggression has received less research attention. Literature shows that there is a relationship between the positive/negative quality of the relationship with parents and children becoming a victim of bullying. Being victimized is positively associated with internalizing symptoms. This study focuses on the affective relationship between father-child and mother-child and the possible outcome of becoming bullied at school or at home. To gain more information about this subject the data of 392 children (184 boys, 108 girls) were used in this study. The participants have been classified into 2 groups, victims of bullying at home (N=27, 332 non victims) and victims of bullying at school (N=20, 367 non victims). The participants filled out a survey about the relationship with their siblings, peers and parents. Logistic regressions were used to study whether the kind of relationship (positive father/mother, negative father/mother) influence the chance of getting bullied at home or at school. Results state that the negative relationship with mother is a significant predictor of victimization of bullying at school. Also, the positive relationship with father is a significant predictor of victimization of bullying at home. It means, the chance being bullied becomes smaller when the relationship with father is positive. Further research on bullying and the quality of the relationship between parent-child is recommended because current empirical evidence is limited. Parenting behaviour, like harsh parenting, can have a negative impact on children. Therefore, research can create insight and raise parental awareness.

KWALITEIT AFFECTIEVE RELATIE MET OUDERS EN PESTEN

Pesten is een veelvoorkomend probleem. Pesten wordt gedefinieerd als een specifieke vorm van agressie waarin iemand de intentie heeft om iemand anders schade toe te brengen. Dit gedrag komt bovendien frequent voor en er is sprake van machtsongelijkheid tussen dader(s) en slachtoffer(s) (Nansel, et al., 2001). Het pesten kan zich uiten in fysiek (o.a. schoppen en slaan), verbaal (bijvoorbeeld uitschelden) en relationeel (bijvoorbeeld buitensluiten) pesten. Pesten wordt tegenwoordig gezien als een poging om tot een hoge sociale status te komen (Salmivalli & Peets, 2009). Pesten komt in verschillende sociale situaties voor, in dit onderzoek wordt ingegaan op pesten op school en pesten thuis.

Pesten op school

Het klaslokaal en het schoolplein zijn de meest voorkomende plekken waar pesten voorkomt (Atria, Strohmeier & Spiel, 2007; Saarento, Garandau, & Samivalli, 2015). De prevalentieschattingen lopen uiteen. Dit hangt onder andere af van de meetmethode. Een studie met meer dan 200.000 kinderen tussen de 11 en 15 jaar, in 40 landen (waaronder Nederland) toonde aan dat 10,7 procent van de kinderen één of meer kinderen pesten. 12,6 procent werd minstens twee keer per maand gepest (Craig et al., 2009). Opvallend is dat het pesten afneemt, naarmate kinderen langer op de middelbare school zitten (Hong & Espelage, 2012). Oorzaken van deze afname zijn te vinden in de fysieke en psychosociale ontwikkeling van de leerlingen (Smith, Madsen, & Moody, 1999). In de brugklas ligt de prevalentie mogelijk tijdelijk hoger. Kinderen komen bij elkaar in een nieuwe klas waardoor de sociale hiërarchie opnieuw moet worden vastgesteld (Pellegrini, 2002; Reijntjes, Vermande, & van der Meulen, 2015). Onderzoek toont aan dat gepeste kinderen een verhoogd risico hebben op een breed scala aan problemen. Zo wordt victimisatie gerelateerd aan angst en depressie. Ook is er sprake van een verminderd zelfvertrouwen en een lage zelfwaardering. Slachtoffers zouden tevens weinig sociale contacten hebben en meer afgewezen worden door andere kinderen in de klas. Daarnaast kunnen ook fysieke klachten zoals buikpijn, weinig eetlust, spanningen, vermoeidheid en bedplassen voorkomen. Ook spijbelen en verminderde schoolprestaties zijn veel voorkomende aspecten. Naast deze internaliserende problemen is er tevens sprake van externaliserende problematiek zoals agressie en storend gedrag (Reijntjes, Vermande, & Van der Meulen, 2015).

Een verstoorde ouder-kind relatie zou kinderen kwetsbaarder kunnen maken voor slachtoffer- en daderschap van pesten (Tippett & Wolke, 2015). De relatie tussen ouder en kind vormt al vanaf de geboorte de basis voor een gezonde geestelijke ontwikkeling. Kinderen met een veilige hechting voelen zich over het algemeen competent, hebben zelfvertrouwen, zijn sociaal vaardig en hebben vaak een goede positie in de groep.

KWALITEIT AFFECTIEVE RELATIE MET OUDERS EN PESTEN

Uit onderzoeken blijkt dat een pester zijn/haar familie minder als een steunende factor ziet. Ouders van pesters zouden meer negativiteit uiten naar hun kind (Stevens, de Bourdeaudhuij, & van Oost, 2002). Zoals verwacht kan worden, vergroten alle vormen van kindermishandeling (emotionele en fysieke verwaarlozing, emotionele en fysieke mishandeling, misbruik etc.) het risico op gepest worden. Zo zijn kinderen die mishandeld worden niet in staat om zichzelf te beschermen en worden daardoor voor pesters een makkelijker doelwit (Hong & Espelage, 2012). Kortom, een verstoorde ouder-kind relatie draagt bij aan het risico om gepest te worden of juist te gaan pesten (Stevens, de Bourdeaudhuij, & van Oost, 2002).

Pesten thuis

Een meer onbekende vorm van pesten is pestgedrag tussen broertjes en zusjes. Deze vorm van pesten wordt regelmatig gezien als normaal gedrag tussen broertjes en zusjes, terwijl er wel degelijk sprake is van pesten met alle negatieve aspecten die daarbij horen (Skinner & Kowalski, 2013; Eriksen & Jensen, 2013). Wolke, Tippet en Dantchev (2015) definiëren pestgedrag tussen broers en zussen op dezelfde manier als pestgedrag op school. Net als pesten op school kan pestgedrag tussen broers en zussen verschillende vormen aannemen. Er kan sprake zijn van fysiek (schoppen, slaan) of verbaal (schelden) pesten (Mackey, Fromuth, & Kelley, 2010). Ook kan er sprake zijn van relationeel pesten, zoals bijvoorbeeld het uitsluiten van een slachtoffer (Button & Gealt, 2010). Pesten door broers en zussen wordt als de meest voorkomende vorm van mishandeling genoemd (Radfort, Corral, Bradley, & Fisher, 2013). Uit verschillende onderzoeken blijkt dat pestgedrag tussen broers en zussen bij 8-29 procent van de gezinnen voorkomt (Tucker, Finkelhor, Turner, & Shattuck, 2014; Wolke & Samara, 2004). Gebleken is dat bij pestgedrag tussen broers en zussen, het slachtofferschap hoger lag bij jongens én meisjes met een oudere broer (Wolke et al., 2015; Menesini et al., 2010).

Kinderen die slachtoffer zijn van pestgedrag tussen broers en zussen hebben een groot risico om op latere leeftijd psychische problemen te ervaren (Dantchev, 2017), zoals depressies en neiging tot zelfbeschadiging in de vroege volwassenheid (Bowes, Wolke, Joinson, Lereya, & Lewis, 2014). Er is nog weinig onderzoek gedaan naar de achtergronden van pestgedrag tussen broers en zussen. De huidige literatuur suggereert dat, net als bij pestgedrag op school, een verstoorde ouder-kind relatie een belangrijk risicofactor is. Een negatieve opvoedstijl, waarbij er sprake is van een strenge discipline (waarbij geen overleg tussen ouder en kind is en harde straffen gehanteerd worden), slechte gehechtheid en veel conflicten, verhoogt het risico op pestgedrag tussen broers en zussen. Een positieve opvoedstijl, waarbij er sprake is van wederkerigheid tussen ouders en kind, is juist een

KWALITEIT AFFECTIEVE RELATIE MET OUDERS EN PESTEN

beschermende factor (Tippett & Wolke, 2015; Hoffman, Kiecolt, & Edwards, 2005; Brody, 1998). Uit het onderzoek van Wolke en Skew (2011) blijkt dat ouders die vaak schreeuwen tegen hun kinderen, ruzie maken met hun kinderen en weinig tijd met hen doorbrengen, zorgen voor een verhoogd risico op pestgedrag tussen broertjes en zusjes. De kinderen nemen dit gedrag van hun ouders over en leren op deze manier geen positief gedrag.

Dit onderzoek

Uit bovenstaand literatuuronderzoek blijkt dat er weinig studies zijn die specifiek naar moeder-kind en vader-kind relatie hebben gekeken als voorspellers van slachtofferschap. Daarnaast is ook weinig onderzoek verricht dat heeft gekeken naar pestgedrag thuis als pestgedrag op school. Dit onderzoek richtte zich daarom op de affectieve kwaliteit van de moeder-kind en vader-kind relatie en gepest worden thuis en op school. Meer specifiek werd onderzocht of de mate van steun (positieve relatie) en de mate van negatieve interactie (negatieve kwaliteit) van de vader-kind en moeder-kind relatie, voorspellers zijn van gepest worden op school en gepest worden thuis bij leerlingen in de brugklas. Op basis van de literatuur werd verwacht dat 1) een positieve relatie met moeder een negatieve voorspeller is voor gepest worden op school en thuis. 2) Een negatieve relatie met moeder een positieve voorspeller is voor gepest worden op school en thuis. 3) Een positieve relatie met vader een negatieve voorspeller is voor gepest worden. 4) Een negatieve relatie met vader een positieve voorspeller is voor gepest worden.

Methode

Participanten

Voor dit onderzoek werd gebruik gemaakt van al bestaande data¹. De steekproef bestond uit 392 respondenten (184 jongens, 208 meisjes) uit 17 brugklassen verspreid over Nederland. De gemiddelde leeftijd van deze respondenten is 12,7 jaar (SD= 0,71). De steekproef zou eigenlijk bestaan uit 405 respondenten maar vanwege ziekte, andere afspraken of technische problemen en het ontbreken van toestemming hebben dertien participanten de vragenlijst niet kunnen maken. Voor het trekken van de steekproef is gebruik gemaakt van een gemaksteekproef, dit is een selecte vorm van steekproef trekken. Hierbij wordt een steekproef getrokken uit respondenten die voor de onderzoeker makkelijk benaderbaar zijn (Neuman, 2014). Er is sprake van een cross-sectioneel onderzoek. Dit houdt in dat er telkens andere personen meedoen aan het onderzoek.

Doordat kinderen uit de brugklas hun sociaal economische status minder goed kunnen aangeven, is gebruik gemaakt van de Family Affluence Scale (FAS). Dit is een

¹ De schrijvers van deze thesis hebben deelgenomen aan een nieuwe dataverzamelingsronde van deze studie.

KWALITEIT AFFECTIEVE RELATIE MET OUDERS EN PESTEN

vragenlijst omtrent de welvaart binnen het gezin (Boyce, Torsheim, Currie, & Zambon, 2006). Het gemiddelde van de FAS $M = 7,7$ (waarbij FASauto $M = 1,63$ $SD = 0,52$ FASKamer $M = 0,96$, $SD = 0,19$ FASvakantie $M = 2,19$, $SD = 0,93$ en FASdevice $M = 2,92$, $SD = 0,30$). Hierbij staat FASauto voor de vraag of het gezin een eigen auto heeft, FASKamer voor de vraag of de respondent een eigen kamer heeft, FASvakantie voor de vraag hoe vaak het gezin de afgelopen 12 maanden op vakantie is geweest en FASdevice voor hoeveel computers/laptops/tablets het gezin heeft. Hierbij kan een lage score gezien worden als weinig welvaart (geen auto, niet op vakantie etc.) en een hoge score voor een hoge welvaart (twee of meer auto's, meerdere devices etc.) Het gemiddelde van $M = 7,7$ wordt gezien als een relatief hoge score op welvaart (Boyce et al., 2006). Deze FAS-score ligt hoger dan die van tien jaar geleden, toen de FAS een gemiddelde had van $M = 5,7$ (Boyce et al., 2006).

Op de vraag: 'Bij welke etnische groep vind jij dat je het meeste hoort?' geeft 87 procent van de leerlingen aan dat ze zich het meest thuis voelen in de Nederlandse groep. 7,2 procent van de leerlingen voelt zich het meest thuis binnen de Surinaamse, Antilliaanse, Marokkaanse of Turkse groep. De overige 5,8 procent voelt zich het meest thuis bij etnische groepen anders dan hierboven genoemd.

Meetinstrumenten

Pestrollen. Voor dit onderzoek werd onderscheid gemaakt in verschillende pestrollen. Er werd gebruik gemaakt van de indeling zoals gebruikt in de Olweus Bullying Questionnaire, die vier pestrollen onderscheid: Slachtoffer, dader, dader-slachtoffer en niet-betrokkene (Solberg & Olweus, 2003).

Pesten op school. Om te meten of er sprake is van pesten op school is gebruik gemaakt van de Prima-pestmeter (Dafesh, de Ruiter, ter Beek, & Ruiter, 2008), de Nederlandse versie van de Olweus Bullying Questionnaire (Solberg & Olweus, 2003). De kinderen kregen eerst een uitleg over wat pesten wel en niet is (zie inleiding). Om de prevalentie van pesten en gepest worden te meten wordt gebruik gemaakt van 2 globale vragen. Slachtofferschap wordt in de Olweus vragenlijst bevraagd met de globale vraag: 'Hoe vaak ben je gepest in de afgelopen maanden?' De definitie van daderschap wordt in dezelfde vragenlijst bevraagd met de globale vraag: 'Hoe vaak heb je deelgenomen aan het pesten van anderen?' De antwoordmogelijkheden waren bij beide globale vragen: 'Ik ben/heb niet gepest in de afgelopen maanden', 'één of twee keer', 'twee of drie keer in één maand', 'één keer per week' en 'een paar keer per week'. Hierbij worden respondenten die de antwoordmogelijkheden van twee of drie keer in de maand tot vaker gaven, aangemerkt als slachtoffer of dader (Solberg & Olweus, 2003). Er is gekozen om gebruik te maken van

KWALITEIT AFFECTIEVE RELATIE MET OUDERS EN PESTEN

het afkappunt waarna Solberg & Olweus (2003) refereren, dit wordt tevens ondersteund door enkele andere studies (Q'Moore, Kirkham, & Smits, 1997; Smith et al., 1999). Respondenten die aangaven zowel slachtoffer als dader te zijn werden aangemerkt als dader-slachtoffer en respondenten die geen slachtoffer en geen dader zijn, worden aangemerkt als niet-betrokken (Solberg & Olweus, 2003). Uit het onderzoek van Kyriakides, Kaloyirou, & Lindsay (2006) blijkt dat de Olweus Bullying Questionnaire een betrouwbaar en valide instrument is. In dit onderzoek werden echter maar enkele vragen uit deze vragenlijst gebruikt.

Pesten thuis. Voor het pestgedrag thuis is een bewerking van de Olweus Bullying Questionnaire gebruikt (Menesini, Camodeca, & Nocentini, 2009; Wolke & Samara, 2004). Anders dan Solberg en Olweus hebben de genoemde auteurs echter machtsverschil, een van de basiskennmerken van pesten, niet benoemd. In dit onderzoek is dit expliciet wel gedaan (zie inleiding). Voordat de kinderen beginnen aan het onderzoek, werd daarom een korte instructie gegeven met de basiskennmerken van pesten.

Affectieve relatie met ouders. Om de affectieve relatie tussen ouder en kind te meten werd de vragenlijst 'Network of Relationship Inventory (NRI) gebruikt (Furman & Buhrmester, 1985; Furman & Buhrmester, 1992). Positieve en negatieve aspecten van de ouder-kindrelatie werden gemeten aan de hand van 12 items met telkens vijf antwoorden mogelijkheden. Er zijn voor zowel de negatieve relatie als de positieve relatie 6 items. De antwoordmogelijkheden zijn: 'weinig of niet' (1), 'een beetje' (2), 'veel' (3), 'heel erg veel' (4) en 'meer kan niet' (5). Er werd gekeken naar de positieve kwaliteit en negatieve kwaliteit van de relatie met zowel vader als moeder. Positieve kwaliteit (steun) werd gemeten aan de hand van items als: 'In welke mate leert je vader/moeder jou om dingen uit te zoeken en op te lossen?', 'In welke mate deel jij je geheimen en persoonlijke gevoelens met je vader/moeder?' en 'Hoeveel geeft je vader/moeder echt om je?'. De negatieve interactie werd gemeten aan de hand van items als: 'Hoeveel werken jij en je vader/moeder op elkaars zenuwen?' en 'Hoeveel ergeren jij en je vader/moeder je aan elkaar of worden jullie boos op elkaar?'. Op deze manier werd er gekeken naar de negatieve kwaliteit van relatie met zowel vader als moeder. De scores werden berekend door het gemiddelde van de bij elkaar horende items te berekenen voor zowel negatieve en positieve kwaliteit bij vader én moeder. Beekhof, te Nijenhuis, Vink en Bruggeman (2010) berekende de Cronbach's alfa voor de NRI. De betrouwbaarheid van de NRI is goed met een Cronbach's alfa van .80 voor de subschaal Steun moeder, .79 voor de subschaal Steun vader, .89 voor de subschaal 'Negatieve interactie moeder' en .90 voor de subschaal 'Negatieve interactie vader'.

KWALITEIT AFFECTIEVE RELATIE MET OUDERS EN PESTEN

Procedure

De data is de afgelopen jaren in verschillende brugklassen verzameld door verschillende studenten. Er werden scholen door studenten benaderd. De scholen die interesse toonden in het onderzoek, kregen verdere informatie. Nadat de scholen en docent toestemming gaf, werd een brief naar de ouders gestuurd met informatie over het onderzoek, de procedure en de dataverzameling. De ouders werd gevraagd om contact op te nemen met school als ze geen toestemming gaven om hun kind(eren) te laten deelnemen. Op de dag van de dataverzameling deelden de studenten nogmaals mee dat de participanten toestemming moesten geven om deel te nemen aan het onderzoek en dat de participanten op elk gewenst moment met het onderzoek konden stoppen. De participanten moesten expliciet aangeven dat ze wilden deelnemen aan het onderzoek. De afname werd gedaan in een computerlokaal. De vragenlijsten werden anoniem ingevuld en er werd gezorgd dat de leerlingen niet bij elkaar op het scherm keken. Zo waren de leerlingen minder geneigd om sociaal wenselijke antwoorden te geven wat ten goede komt aan de betrouwbaarheid.

Voor de dataverzameling werd gebruik gemaakt van Limesurvey, een online programma voor zelfrapportage lijsten (<https://www.limesurvey.org/>). De data die met Limesurvey verzameld is, staat opgeslagen op een beveiligde server van de universiteit Utrecht. Tijdens het afnemen van de data waren zowel de docent als de studenten constant aanwezig zodat zij vragen konden beantwoorden wanneer nodig. De studenten gebruikten een onderzoeksprotocol om de dataverzameling goed te laten verlopen.

Analyseplan

Dit onderzoek richtte zich op de vraag, in hoeverre positieve en negatieve kwalitatieve relaties met ouders voorspellers zijn van slachtofferschap van pesten, zowel thuis als op school. Om deze vraag te beantwoorden zijn logistische regressie-analyses uitgevoerd. Omdat dit onderzoek zich alleen op slachtoffers heeft gericht zijn de afhankelijke variabelen gedichotomiseerd door slachtoffer te coderen als 1 en de andere rollen (dader, dader-slachtoffer en niet betrokkene) te coderen als 0. Dit resulteerde in 27 slachtoffers thuis (en 332 niet-slachtoffers) en 20 slachtoffers op school (en 367 niet - slachtoffers). Een voordeel van logistische regressie-analyse is dat er veel minder assumpties gelden dan voor multiële regressie. De predictoren mogen echter niet te sterk correleren. Ook vereist de logistische regressie-analyse een grote steekproefomvang, namelijk minstens 10 participanten met de minst frequente uitkomst (dat wil zeggen: slachtofferschap) voor elke onafhankelijke variabele in het model (Field, 2013).

KWALITEIT AFFECTIEVE RELATIE MET OUDERS EN PESTEN

In dit onderzoek was de steekproefomvang voor alle vier onafhankelijke variabelen in één model te klein. Hierdoor zou er een te lage statistische power ontstaan. Om die reden is er gekozen voor twee modellen waarbij steeds twee onafhankelijke variabelen worden opgenomen: een model met negatieve relatie met vader en negatieve relatie met moeder en een model met positieve relatie met vader en positieve relatie met moeder. Deze werden uitgevoerd met de binaire variabele voor slachtofferschap thuis en de binaire variabele voor slachtofferschap op school (afhankelijke variabelen). In totaal zijn er dus vier logistische regressie-analyses uitgevoerd.

De uitkomsten per model werden geïnterpreteerd in lijn met die van een gewone multiële regressie (Sieben & Linssen, 2009). Eerst werd bekeken of het geschatte model goed bij de data past. De belangrijkste toets hiervoor is de chi-kwadraattoets. Deze toets vergelijkt de aannemelijkheid ratio van het gebruikte model met een model zonder variabele. Als de chi-kwadraattoets significant is, past het gebruikte model bij de data. Ook is er expliciet gekeken naar de Nagelkerke's R^2 . Logistische regressie analyse geeft geen proportie verklaarde variantie (R^2), wel worden er verschillende pseudo R^2 -maten gegeven, die vergelijkbaar zijn met de R^2 uit lineaire regressie analyse. De Nagelkerke's R^2 benadert de verklaarde variantie zoals die in lineaire regressie bestaat het beste, maar komt niet helemaal overeen doordat de waarden van de pseudo R^2 -maten over het algemeen lager zijn dan de reguliere R^2 -maten. Hierdoor kan de pseudo R^2 dus niet als verklaarde variantie worden gezien (Field, 2013). Vervolgens werd de significantie van de predictoren bekeken aan de hand van de Wald toets. Omdat de output van SPSS geen gestandaardiseerde regressiecoëfficiënten geeft die onderling vergeleken kunnen worden, werd gekeken naar de $\exp(B)$, dat wil zeggen de odds ratio. Om positieve en negatieve effecten te kunnen vergelijken, zijn voor negatieve effecten de waarden van $\exp(B)$ genoteerd als $(1/\exp(B))^{-1}$ (Sieben & Linssen, 2009).

Resultaten

Correlaties tussen predictoren en afhankelijke variabelen

Er werden punt-biseriële correlaties tussen de continu predictoren en de dichotome afhankelijke variabelen uitgevoerd om de richting van het verband te bepalen (zie tabel 1). Er was een kleine negatieve correlatie tussen de positieve relatie met moeder en gepest worden op school ($r_{pb} = -.014$, $n = 380$, $p = .780$). Er werd een significant positief verband gevonden tussen de negatieve relatie met moeder en gepest worden op school ($r_{pb} = .184$, $n = 380$, $p = .000$).

KWALITEIT AFFECTIEVE RELATIE MET OUDERS EN PESTEN

Er werd een licht positief verband gevonden tussen de positieve relatie met vader en gepest worden op school ($r_{pb} = .020$, $n = 374$, $p = .697$).

Er was een positieve relatie tussen de negatieve relatie met vader en gepest worden op school, welke ook significant was ($r_{pb} = .128$, $n = 374$, $p = .013$).

Er was een kleine negatieve correlatie tussen de positieve relatie met moeder en gepest worden thuis ($r_{pb} = -.072$, $n = 350$, $p = .179$). Er was een klein positief verband, dat net niet significant was, tussen de negatieve relatie met moeder op gepest worden thuis ($r_{pb} = .104$, $n = 350$, $p = .052$). Er was een significant klein negatief verband tussen de positieve relatie met vader op gepest worden thuis ($r_{pb} = -.130$, $n = 345$, $p = .016$).

Er was een klein positief verband tussen de negatieve relatie met vader op gepest worden thuis ($r_{pb} = .062$, $n = 345$, $p = .249$).

Tabel 1.

Punt- biseriële Coëfficiënt Correlatiematrix van de predictoren Positieve Relatie met Moeder, Negatieve relatie met Moeder, Positieve relatie met Vader en Negatieve relatie met vader met de Afhankelijke variabelen Slachtofferschap thuis en Slachtofferschap op school

	Slachtofferschap thuis	Slachtofferschap school
Positieve relatie met moeder	-.072	-.014
Negatieve relatie met moeder	.104	.184*
Positieve relatie met vader	-.130*	.020
Negatieve relatie met vader	.062	.128*

* $p < .05$

Correlaties tussen de predictoren

In tabel 2 worden de correlaties weergegeven tussen de afzonderlijke predictoren. Een belangrijke assumptie van de logistische regressie analyse is dat de predictoren van een model niet te sterk mogen correleren. Voor dit model geldt dat een positieve relatie met vader en een positieve relatie met moeder een correlatie geeft van .67. Voor een negatieve relatie met vader en een negatieve relatie met moeder is de correlatie .49. Deze correlaties zijn relevant omdat deze telkens in 1 model worden opgenomen. De overige correlaties worden niet in het model weergegeven maar wel besproken. Zo geeft een positieve relatie

KWALITEIT AFFECTIEVE RELATIE MET OUDERS EN PESTEN

met vader en negatieve relatie met vader een correlatie van $-.33$, voor een positieve relatie met vader en negatieve relatie met moeder is de correlatie $-.26$. Voor een negatieve relatie met vader en positieve relatie met moeder is de correlatie $-.19$. Voor de positieve relatie met moeder en de negatieve relatie met moeder is de correlatie $-.37$. Bij een sterke samenhang is de correlatie rond de 0.90 , een relatief zwakke correlatie rond 0.40 . Een correlatie onder $.80$ is volgens de richtlijnen voor het interpreteren van de grootte van de correlatiecoëfficiënt, nog aanvaardbaar (Field, 2013). Hiermee wordt er aan de assumptie voldaan.

Tabel 2.
Correlatiematrix van de variabelen Positieve Relatie met Moeder, Negatieve relatie met Moeder, Positieve relatie met Vader en Negatieve relatie met Vader

	1.	2.	3.	4.
Positieve relatie met moeder	-	$-.37$	$.67$	$-.19$
Negatieve relatie met moeder		-	$-.26$	$.49$
Positieve relatie met vader			-	$-.33$
Negatieve relatie met vader				-

Negatieve relatie met vader en negatieve relatie met moeder als voorspellers van slachtofferschap op school. In model 1 (tabel 3) is de Omnibus $\chi^2 = 10.764$, $df = 2$, $p = .005$. Dit betekent dat het model goed bij de data past. De pseudo verklaarde variantie, Nagelkerke's R^2 is $.089$. Uit tabel 3 blijkt dat alleen de negatieve relatie met moeder een significante predictor is van slachtofferschap van pesten op school ($B = .763$; $SE = .293$; $p = .01$; $\exp(B) = 2.144$). Dit betekent dat voor elke waarde dat de relatie met moeder negatiever wordt, de kans om slachtoffer te zijn versus de kans om geen slachtoffer te zijn met een factor 2.144 groter wordt. Ofwel de kansverhouding om gepest te worden wordt kleiner naarmate de relatie met moeder minder negatief is. Uit tabel 3 blijkt dat de negatieve relatie met vader geen significant effect heeft op slachtofferschap pesten op school ($p = .394$).

Positieve relatie met vader en positieve relatie met moeder als voorspellers van slachtofferschap op school. In model 2 is de Omnibus $\chi^2 = .760$, $df = 2$, $p = .684$. De pseudo verklaarde variantie, Nagelkerke's R^2 is .006. Uit tabel 3 blijkt dat in overeenstemming hiermee zowel de positieve relatie met moeder als de positieve relatie met vader geen significant effect heeft op slachtofferschap van pesten op school (p 's respectievelijk .424 en .436).

Negatieve relatie met vader en negatieve relatie met moeder als voorspellers van slachtofferschap thuis. In model 3 is de Omnibus $\chi^2 = 4.073$, $df = 2$, $p = .130$. De pseudo verklaarde variantie, Nagelkerke's R^2 is .030. Uit tabel 3 blijkt dat in overeenstemming hiermee, de negatieve relatie met moeder en ook de negatieve relatie met vader geen significant effect heeft op slachtofferschap van pesten thuis (p 's respectievelijk .952 en .070).

Positieve relatie met vader en positieve relatie met moeder als voorspellers van slachtofferschap thuis. In model 4 wordt gekeken of de positieve relatie met vader en moeder significante predictoren zijn van slachtofferschap van pesten thuis. De Omnibus $\chi^2 = 5.324$, $df = 2$, $p = .070$. De χ^2 is bijna significant. Om deze reden wordt de resultaten wel geïnterpreteerd (zie discussie). De pseudo verklaarde variantie, Nagelkerke's R^2 is .039. Uit de analyse blijkt dat de positieve relatie met vader een significante predictor is van slachtofferschap van pesten thuis ($B = -.691$; $SE = .351$; $p = .049$; $\exp(B) = .2^{-1}$). (Zie voor interpretatie van $\exp(B)$ het analyseplan.) Dit betekent dat voor elke waarde dat de relatie met vader positiever wordt, de kans om slachtoffer te zijn versus de kans om geen slachtoffer te zijn met een factor 2^{-1} vermenigvuldigd wordt. Ofwel de kansverhouding om slachtoffer te worden van pesten thuis is kleiner naarmate de relatie met vader positiever is. Uit tabel 3 blijkt dat de positieve relatie met moeder geen significante predictor is van slachtofferschap van pesten thuis ($p = .827$).

KWALITEIT AFFECTIEVE RELATIE MET OUDERS EN PESTEN

Tabel 3.

Samenvatting van de logistische regressie analyses voor de variabelen negatieve relatie met vader, negatieve relatie met moeder, positieve relatie met vader, positieve relatie met moeder op de afhankelijke variabele slachtofferschap pesten thuis (n=27) en slachtofferschap pesten op school (n=20)

Voorspeller	Slachtoffer school (model 1)			Slachtoffer school (model 2)			Slachtoffer thuis (model 3)			Slachtoffer thuis (model 4)		
	B	SE B	e ^β	B	SE B	e ^β	B	SE B	e ^β	B	SE B	e ^β
Negatieve relatie vader	.283	.332	1.327				.021	.343	1.021			
Negatieve relatie moeder	.763*	.293	2.144				.553+	.305	1.738			
Positieve relatie vader				.386	.483	1.471				-.691*	.351	2 ⁻¹
Positieve relatie moeder				-.375	.482	.687				.087	.399	1.091
Constante	-	.677	NT	-2.925	1.479	NT	-3.564	.591	NT	-.411	1.2	NT
	4.791											
Nagelkerke Pseudo R ²		.086			.006			.030			.039	
X ²		10.764**			.760			4.073			5.324+	
df		2			2			2			2	

Noot. e^β=Parameters B ; NT= Niet toepasbaar

*significant (p= <.05), **significant (p= <.01) +significant (p=<.10)

Conclusie en discussie

Pesten is een veelvoorkomend fenomeen en komt op veel scholen voor. Ook thuis kan er sprake zijn van pesten. Naast de vele factoren die eraan bijdragen dat een kind gepest wordt, wordt er verwacht dat ook de kwaliteit van de relatie tussen ouder-kind van groot belang is. Dit onderzoek richtte zich specifiek op de vraag of de mate van steun (positieve relatie) en de mate van negatieve interactie (negatieve kwaliteit) van de vader-kind en moeder-kind relatie, voorspellers zijn van gepest worden op school en gepest worden thuis bij leerlingen in de brugklas. Op basis van de literatuur werd (voorzichtig) verwacht dat een mindere mate van affectieve kwaliteit een voorspeller is van gepest worden zowel op school als thuis. Er werd verwacht dat een positieve relatie met moeder een negatieve voorspeller is voor gepest worden. Daarnaast dat een negatieve relatie met moeder een positieve voorspeller is voor gepest worden. Er werd verwacht dat een positieve relatie met vader een negatieve voorspeller is voor gepest worden en er werd verwacht dat een negatieve relatie met vader een positieve voorspeller is voor gepest worden. Vanwege een eventuele kleine power zijn niet alle predictoren in één model getoetst. Voor iedere afhankelijke variabele (pesten op school en pesten thuis) zijn er twee modellen getoetst: De negatieve relatie met vader en negatieve relatie met moeder als voorspellers van slachtofferschap op school in model 1, de positieve relatie met vader en positieve relatie

KWALITEIT AFFECTIEVE RELATIE MET OUDERS EN PESTEN

met moeder als voorspellers van slachtofferschap op school in model 2, de negatieve relatie met vader en negatieve relatie met moeder als voorspellers van slachtofferschap thuis in model 3 en de positieve relatie met vader en positieve relatie met moeder als voorspellers van slachtofferschap thuis in model 4.

Predictoren van pesten op school

Uit de resultaten van model 1 blijkt dat een negatieve relatie met moeder een predictor is van slachtofferschap van pesten op school. Er kan dus geconcludeerd worden dat kinderen die een negatieve relatie met moeder hebben, waarbij zij dus negatieve interactie ervaren, een grotere kans hebben om op school gepest te worden. Dit komt overeen met literatuur over dit onderwerp waaruit onder andere blijkt dat jongens sneller slachtoffer worden, wanneer moeder het gevoel van autonomie bij haar zoon beperkt en/of overbeschermd is (Duncan, 2004). Deze jongens hebben onvoldoende zelfvertrouwen opgebouwd en onvoldoende geleerd om conflicten zelf op te lossen. Meisjes hebben een vergroot risico om gepest te worden wanneer hun moeder hen psychisch mishandelt, of het willen verbinden met anderen bij haar dochter belemmerd (Hong & Espelage, 2012).

Een negatieve relatie met vader is echter geen significante voorspeller voor gepest worden op school. Dit is een onverwacht resultaat omdat verwacht wordt dat een negatieve relatie met vader juist een voorspeller is van slachtofferschap op pesten. In de literatuur wordt echter vooral de positieve vader-kind relatie beschreven die een beschermer is voor slachtofferschap (Flouri & Buchanan, 2003; Baldry, 2004), waardoor er wellicht ten onrechte vanuit wordt gegaan dat een negatieve relatie een predictor is voor slachtofferschap van pesten. Het zou kunnen zijn dat vooral een positieve vader-kind relatie bepalend is en dat een negatieve vader-kind relatie weinig tot geen invloed heeft. Een ander argument zou kunnen zijn dat er andere predictoren belangrijker worden geacht voor pesten op school, zoals de invloed van de relatie met leeftijdsgenoten (Burton, Florell, & Wygant, 2013).

Over de positieve relatie met zowel vader als moeder als predictor voor slachtofferschap van pesten op school kan geen uitspraak worden gedaan. De χ^2 van dit model is niet significant, dit houdt in dat model 2 niet bij de data past. Hierdoor kunnen er geen interpretaties aan dit model gegeven worden.

Predictoren van pesten thuis

Ook over de negatieve relatie met vader en de negatieve relatie met moeder als predictoren van slachtofferschap van pesten thuis kan geen uitspraak gedaan worden doordat de χ^2 niet significant is. Uit de resultaten van model 4 blijkt dat een positieve relatie met vader een significante predictor is van slachtofferschap van pesten thuis. De kans om gepest te worden wordt dus kleiner naarmate de relatie met vader positiever is.

KWALITEIT AFFECTIEVE RELATIE MET OUDERS EN PESTEN

Een positieve relatie met moeder als predictor van slachtofferschap van pesten thuis is echter geen significante voorspeller van pesten. Deze bevindingen ondersteunen deels de hypothesen die op basis van de literatuur opgesteld zijn.

Kinderen die een positieve relatie met vader hebben, waarbij zij steun ervaren, blijken een kleinere kans te hebben om thuis gepest te worden. Deze resultaten bevestigen het standpunt dat een positieve opvoedstijl, waarbij er sprake is van wederkerig gedrag, een beschermende factor is (Tippett & Wolke, 2015; Hoffman et al., 2005; Brody, 1998). Een slechte relatie met ouders zou daarentegen een grote risicofactor zijn voor slachtofferschap van pesten thuis (Wolke & Skew, 2011). De betrokkenheid van vader gedurende de jeugd zou een positief verband hebben tot het welzijn van hun volwassen zoon en/of dochter (Amato, 1994). Vaders spelen een unieke rol in het leven van hun kinderen. Een opvallend resultaat is dat er geen verband blijkt te zijn tussen de positieve relatie met moeder en slachtofferschap van pesten thuis. Amato (1994) toonde aan dat voor het welzijn van hun kinderen, de nabijheid van vader, een significant effect had, ongeacht de band met moeder. Dit zou een verklaring kunnen zijn dat de positieve relatie met moeder minder relevant is. Een goede affectieve relatie tussen vader-kind zou een voorspeller zijn van positieve relaties met leeftijdsgenoten en minder kans op gedragsproblemen (Williams & Kelly, 2005).

Hoewel uit verschillende onderzoeken blijkt dat een negatieve relatie met vader de kans op slachtofferschap van pesten op school juist vergroot (Rigby, 1993), zijn er aanwijzingen dat dit vooral wordt verklaard door randvoorwaarden, die in dit onderzoek niet zijn meegenomen. Zo blijkt dat de relatie met ouders vooral voor meisjes belangrijk is als het gaat om slachtofferschap van pesten op school, voor jongens blijkt de relatie met vader vooral belangrijk te zijn als vader niet bij hem en moeder woont. (Rigby, 1993).

Sterke punten

Een sterk punt aan dit onderzoek is dat in dit onderzoek zowel de affectieve relatie met vader als de affectieve relatie met moeder is meegenomen als predictor voor slachtofferschap van pesten. Daarnaast is ook zowel slachtofferschap van pesten op school als slachtofferschap van pesten thuis meegenomen. In andere onderzoeken wordt vaak gekeken naar de affectieve relatie van maar één ouder en ook wordt er vaak de keuze gemaakt om het onderzoek op slachtofferschap van pesten op school óf slachtofferschap van pesten thuis te richten. In zulke onderzoeken wordt er vaak, ten onrechte, vanuit gegaan dat als een kind geen negatieve relatie met moeder of vader heeft, dit kind een positieve relatie met moeder of vader heeft. Doordat dit onderzoek zich wel op al deze variabelen richt, geeft het onderzoek een uitgebreid beeld over in hoeverre een positieve of

KWALITEIT AFFECTIEVE RELATIE MET OUDERS EN PESTEN

negatieve relatie met zowel vader als moeder een voorspeller is van slachtofferschap van pesten zowel op school als thuis. Een ander sterk punt van dit onderzoek is dat er duidelijk gemaakt wordt welke ouder-kind relaties belangrijk zijn en zo de kans op slachtofferschap van pesten op school of thuis te verminderen.

Beperkingen en aanbevelingen voor vervolgonderzoek

Een beperking van het onderzoek is dat de steekproef relatief klein is. Doordat er in dit onderzoek maar een klein deel van de respondenten, namelijk de slachtoffers, zijn meegenomen, is het lastig om de resultaten te generaliseren naar de gehele populatie brugklasleerlingen. Bij toevoeging van meer slachtoffers was wellicht model 4 ook significant geweest. Een ander nadeel van een kleine steekproef, is dat de power klein is. In dit onderzoek is dit opgelost door steeds twee modellen per afhankelijke variabele te gebruiken. Het nadeel hiervan is dat er geen interactie-effecten meegenomen konden worden in hetzelfde model. Hierdoor is niet gekeken wat de invloed is van een goede affectieve relatie met de ene ouder en een slechte affectieve relatie met de andere ouder. Een aanbeveling is om dit in een volgend onderzoek wel mee te nemen. Daarnaast zijn nog een aantal factoren niet meegenomen in dit onderzoek die in een vervolgonderzoek wel meegenomen kunnen worden. Allereerst is de invloed van sekse niet onderzocht. Het zou kunnen zijn dat voor jongens de negatieve affectieve relatie met vader een sterkere predictor is op slachtofferschap dan de negatieve affectieve relatie vader-dochter. Het toevoegen van sekse zou hierin meer inzicht kunnen geven. Daarnaast zou er ook ingegaan kunnen worden welke impact van pesten (thuis of op school) groter is voor problemen in de toekomst en wat de impact is van wonen met één ouder in plaats van beide ouders. Tevens is het wellicht van belang om te kijken welke aspecten binnen die positieve/negatieve affectieve relaties met ouders van invloed zijn. Zo kan hier in de opvoeding rekening mee worden gehouden en nadruk op worden gelegd.

Implicaties voor de praktijk

Door middel van dit onderzoek wordt benadrukt dat de relatie tussen ouders en kind belangrijk zijn voor de ontwikkeling van het kind. Veel ouders realiseren zich dat de opvoeding een grote impact heeft op het kind en dat tot diverse uitkomsten kan leiden. Helaas realiseren lang niet alle ouders dit, denk aan ouders en kinderen waar sprake is van een negatieve affectieve relatie. Door onderzoek en informatie te verschaffen komen ouders en andere opvoeders er achter welke gevolgen, zowel positief als negatief, bepaalde hanteringswijzen kunnen hebben op het kind. Het zou effectief kunnen zijn om ouders bij de

KWALITEIT AFFECTIEVE RELATIE MET OUDERS EN PESTEN

geboorte van hun eerste kind een cursus te geven waarbij er handvatten worden gegeven en de basis wordt gelegd voor een liefdevolle stabiele opvoeding. Al eerder is er door voormalig minister Rouvoet van Jeugd en Gezin, gepleit voor een opvoedingscursus vanaf aangifte van de geboorte. De maatschappelijke relevantie van huidig onderzoek is groot. Uit onderzoek van het Het Nederlands Jeugdinstituut (NJI) blijkt dat er een grote behoefte is naar een opvoedcursus. Zo zou meer dan de helft van de ouders graag met een professional hun vragen willen bespreken (NJI, 2010). Naast preventief en interveniërend te werken rondom pesten is het bevorderen/verbeteren van opvoedvaardigheden bij ouders een krachtig middel om een stabiele persoonlijkheid te ontwikkelen en daarmee victimisatie tegen te gaan. Zo wordt hopelijk het aantal slachtoffers lager en de kans op een gezonde ontwikkeling groter!

Referenties

- Amato, P. R. (1994). Father-child relations, mother-child relations, and offspring psychological well-being in early adulthood. *J Marriage Fam* 56, 1031–1042. doi:10.2307/353611
- Atria, M., Strohmeier, D., & Spiel, C. (2007). The relevance of the school class as social unit for the prevalence of bullying and victimization. *European Journal Developmental Psychology*, 4, 372 – 387. doi: 10.1080/17405620701554560
- Baldry, A. C. (2004). The impact of direct and indirect bullying on the mental and psychological health of Italian youngsters. *Aggressive Behaviour*, 30, 343-355. doi:10.1002/ab.20043
- Beekhof, A., Nijenhuis, te, B., Vink, Z. & Bruggeman, J. (2010). *Van je familie moet je het maar hebben: De invloed van de kwaliteit van de relaties binnen het gezin op probleemgedrag van jonge adolescenten*. (Bachelor Thesis). Geraadpleegd op 3 april 2018, van <https://dspace.library.uu.nl/handle/1874/179567>
- Bowes, L., Wolke, D., Joinson, C., Lereya, S. T., & Lewis, G. (2014). Sibling bullying and risk of depression, anxiety, and self-harm: a prospective cohort study. *Pediatrics*, 134, 1032-1039. doi:10.1542/peds.2014-0832
- Boyce, W., Torsheim, T., Currie, C., & Zambon, A. (2006). The family affluence scale as a measure of national wealth: Validation of an adolescent self-report measure. *Social Indicators Research*, 78, 473-487. doi:10.1007/s11205-005-1607-6
- Brody, G. H. (1998). Sibling relationship quality: its causes and consequences. *Annual Review of Psychology*, 49, 1-24. doi:10.1146/annurev.psych.49.1.1
- Burton, K. A., Forell, D., & Wygant, D. B. (2013). The role of peer attachment and normative beliefs about aggression on traditional bullying and cyberbullying. *Psychology in the schools*, 50, 103-115. doi:10.1002/pits.21663
- Button, D. M., & Gealt, R. (2009). High risk behavior among victims of sibling Violence. *Journal of family violence*. 25, 131-140. doi:10.1007/s10896-9276-x
- Craig, W., Harel-Fisch, Y., Fogel-Grinvald, H., Dostaler, S., Hetland, J., & Simons Morton, B. (2009). A cross-national profile of bullying and victimization among adolescents in 40 countries. *International Journal of Public Health*, 54, 216-224. doi:10.1007/s00038-009-5413-9
- Dafesh, Z., de Ruiter, S., ter Beek, J., & Ruiter, M. (2008). *PRIMA-antipestmethode. Handleiding voor basisscholen*. Woerden: NIGZ.
- Dantchev, S., Zammit, S., & Wolke, D. (2017). Sibling bullying in middle childhood and

KWALITEIT AFFECTIEVE RELATIE MET OUDERS EN PESTEN

- psychotic disorder at 18 years: a prospective cohort study. *Psychological Medicine*. doi:10.1017/S003329171003841
- Duncan, R. D. (2004). The impact of family relationships on school bullies and victim. In D. L. Espelage, & S. M. Swearer (Eds.) *Bullying in American schools: A social-ecological perspective on prevention and intervention* (pp. 227-244). Mahwah, N.J.: Lawrence Erlbaum Associates, Publishers.
- Erikson, S., & Jensen, V. (2009). A push of a punch distinguishing the severity of sibling violence. *Journal of Interpersonal Violence* 24, 183-208. doi:10.1177/0886260508316298
- Field, A. (2013). *Discovering statistics using IBM spss statistics* (4th ed.). London: Sage
- Flouri, E., & Buchanan, A. (2003). The Role of Mother Involvement and Father Involvement in Adolescent Bullying Behavior. *Journal of Interpersonal Violence*, 18. doi:10.1177/0886260503251129
- Furman, W., & Buhrmester, D. (1985). Children's perceptions of the personal relationship in their social networks. *Developmental Psychology*, 21(6), 1016-1024.
- Furman, W., & Buhrmester, D. (1992). Age and sex differences in perceptions of network of personal relationships. *Child Development*, 63(1), 103-115.
- Hoffman, K. L., Kiecolt, K. J., & Edwards, J. N. (2005). Physical Violence between siblings: a theoretical and empirical analysis. *Journal of family issues*, 26, 1103-1130. doi:10.1177/0192513X05277809
- Hong, J. S., & Espelage, D. L., (2012). A review of research on bullying and peer victimization in school: An ecological system analysis. *Aggression and violent behaviour*, 17, 311-322. doi:10.1016/j.avb.2012.03.003
- Kyriadiques, L., Kaloyirou, C., & Lindsay, G. (2006). An analysis of the revised Olweus Bullying Questionnaire using the Rasch measurement model. *British journal of educational psychology*, 76, 781-801. doi:10.1348/000709905X53499
- Mackey, A. L., Fromuth, M. E., & Kelly, D. B. (2010). The association of sibling relationship and abuse with later psychological adjustment. *Journal of interpersonal Violence*, 25, 955-968. doi:10.1177/0886260509340545
- Menesini, E., Camodeca, M., & Nocentini, A. (2010). Bullying among siblings: the role of personality and relational variables. *British journal of Developmental Psychology*, 28, 921-939. doi: 10.1348/026151009X479402
- Nansel, T. R., Overpeck, M., Pilla, R. S., Ruan, W. J., Simons-Morton, B., & Scheidt, P. (2001). Bullying Behaviors Among US Youth: Prevalence and association with psychosocial adjustment. *American Medical Association*, 285, 2094-2100.

KWALITEIT AFFECTIEVE RELATIE MET OUDERS EN PESTEN

doi:10.1001/jama.285.16.2094

Neuman, W. (2009). *Understanding Research*. Harlow: Pearson Education Limited

NJI (2010). *No Kidding: Verplichte ouderles voor aanstaande ouder*. Geraadpleegd op 21 juni 2018, van

<https://www.nji.nl/nl/2010/No-Kidding-Verplichte-ouderles-voor-aanstaande-ouder>

Pellegrini, A. D. (2002). Bullying, victimization, and sexual harassment during transition to middle school. *Education Psychologist*, *37*, 151-163.

doi:10.1207/S15326985EP37032

Q'Moore, A. M., Kirkham, C., & Smith, M. (1997). Bullying behavior in Irish schools: a nationwide study. *Irish Journal of Psychological Medicine*, *18*, 141-169.

doi:10.1080/03033910.1997.10558137

Radford, L., Corral, S., Bradley, C., & Fisher, H. L. (2013). The prevalence and impact of child maltreatment and other types of victimization in the UK: findings from a population survey of caregivers, children and young people and young adults. *Child Abuse & Neglect*, *37*, 801-813. doi:10.1016/j.chiabu.2013.02.004

Reijntjes, A., Vermande, M., & Meulen, van der, M. (2015). *Pesten op school*.

Achtergronden

en interventies. Amsterdam: Boom Lemma uitgevers

Rigby, K. (1993). School children's perceptions of their families and parents as a function of peer relations. *The journal of genetic Psychology*, *154*, 501-513.

doi:10.1080/00221325.1993.9914748

Saarento, S., Garandeau, C. F., & Salmivalli, C. (2015). Classroom- and school-level contributions to bullying and victimization: A review. *Journal of Community and Applied Social Psychology*, *25*, 204-218. doi:10.1002/casp.2207

Salmivalli, C., & Peets, K. (2009). *Bullies, victims, and bully-victim relationships in middle childhood and early adolescence*. New York: Guilford.

Skinner, A. J., & Kowalski, R. M. (2013). Profiles of sibling bullying. *Journal of interpersonal violence*, *28*, 1726-1736. doi:10.1177/088620512468327

Sieben, I., & Linssen, L. (2009). *Logistische regressie analyse: een handleiding*.

Gedownload

op 16 mei 2018, van <https://www.ru.nl/socialewetenschappen/rtog/>

Smith, P. K., Moody, J. C., & Madsen, K. C. (1999). What causes the age decline in reports of being bullied at school? Towards a developmental analysis of risks of being bullied. *Educational Research*, *41*, 267-285. doi:10.1080/0013188990410303

Smith, P. K., Morita, Y., Junger-Tas, J., Olweus, D., Catalona R., & Slee P. (1999). The

KWALITEIT AFFECTIEVE RELATIE MET OUDERS EN PESTEN

- Nature of school bullying: a cross-national perspective. London/New York: Routledge
- Solberg, M. E., & Olweus, D. (2003). Prevalence estimation of school bullying with the Olweus Bully/Victim Questionnaire. *Aggressive Behavior, 29*, 239-268.
doi:10.1002/ab.10047
- Stevens, V., Bourdeaudhuij, de, I., & Oost, van, P. (2002). Relationship of the family environment to children's involvement in bully/victim problems at school. *Journal of Youth and Adolescence, 31*, 419-428. doi:10.1023/a:1020207003027
- Tippett, N., & Wolke, D. (2015). Aggression between siblings: associations with the home environment and peer bullying. *Aggressive behavior, 41*, 14-24.
doi:10.1002/ab.21557
- Tucker, C. J., Finkelhor, D., Shattuck, A. M., & Turner, H. (2014). Sibling and peer victimization in childhood and adolescence. *Child Abuse & Neglect, 38*, 1599-1606.
doi:10.1016/j.chiabu.2014.05.007
- Williams, S. K., & Kelly, F. D. (2005). Relationships among involvement, attachment, and behavioral problems in adolescence: Examining father's influence. *Journal of Early Adolescence, 25*, 168-196. doi:10.1177/0272431604274178
- Wolke, D., & Samara, M. M. (2004). Bullied by siblings: association with peer victimisation and behaviour problems in Israeli lower secondary school children. *The journal of Child Psychology and Psychiatry, 45*, 1015-1029.
Doi:10.1111.j.1469-7610.2004.t01-1-00293.x
- Wolke, D., & Skew, A. J. (2011). Family factors, bullying victimisation and wellbeing in adolescents. *Longitudinal and Life course studies, 3, 1*, 101-119.
doi:10.14301/llcs.v3i1.165
- Wolke, D., Tippett, N., & Dantchev, S. (2015). Bullying in the family: sibling bullying. *Lancet Psychiatry, 2*, 917-927. doi:10.1016/S2215-0366(15)00262-X